

ЖУРНАЛ "АНТ": ПРОБЛЕМАТИКА, ХАРАКТЕР ТА НАУКОВИЙ РІВЕНЬ ПУБЛІКАЦІЙ

Стаття присвячена аналізу журналу "Ант" в системі періодики України. Висвітлюється історія часопису, його доробок. Проаналізовано основні етапи розвитку журналу, його структуру, етнографічну тематику.

Ключові слова: етнографія, культурна антропологія, періодика, краєзнавство, народне мистецтво.

З проголошенням незалежності в Україні активізувалися історичні дослідження, урізноманітнілася їх тематика. Сьогодні кожний обласний і деякі районні центри видають якщо не журнали, то принаймні періодичні видання переважно краєзнавчого спрямування, що дає надію на поглиблення демократичних процесів місцевого самоврядування та державотворення.

Інтенсивний розвиток періодики засвідчує статистика: якщо 1997 року в Україні було зареєстровано близько 5 тисяч газет і журналів, то 2005-го – вже понад 20 тисяч¹. Звичайно, не всі вони виявилися довговічними, та й основний масив цих видань складає газетна періодика, що за своєю природою покликана інформувати, популяризувати наукові знання, а не публікувати результати досліджень.

Серед періодичних видань ХХІ століття, які висвітлюють на своїх сторінках краєзнавчу проблематику, своєрідне місце посідає вісник археології, мистецтва, культурної антропології "Ант".

За 8 років існування він уже давно перестав бути журналом для окремої корпорації, "Ант" еволюціонував від "тоненького" щоквартальника до солідного двохсотсторінкового видання. Захоплює наполегливість редакторів, які у такий не сприятливий для подібного роду видань час, насправді високому рівні з року в рік готують і видають чергові номери "Анта". У кожному з них близько ста матеріалів кількох десятків авторів, половина з яких – доктори й кандидати наук.

"Ант" належить до так званих незалежних видань. Це означає, що він заснований не державною структурою, не конкретним науково-дослідним або навчальним закладом, не офіційною, громадською організацією, як наприклад журнал "Краєзнавство". Засновником цього журналу є Товариство з обмеженою відповідальністю "Віче", а до редколегії увійшли головним чином фахівці із Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Рильського та Інституту археології НАН України.

Подаючи максимально насичену інформацію у найстислішому обсязі, редакція "Анта" продовжує традицію таких київських видань, як "Чтения в Историческом обществе Нестора-летописца" (1879 – 1914), "Археологическая летопись Южной России" (1899 – 1905), "Хроніка археології та мистецтва" (1930 – 1933).

Характерною рисою цього журналу є його міждисциплінарність, він намагається долати рамки та бар'єри між окремими науками, прагне до міждисциплінарного погляду на краєзнавчу, історичну, мистецтвознавчу тематику. Головна ідея вісника – дати модель економного за знаками, але насиченого за інформативністю тексту, дотримуючись жорсткого правила 4W (what, why, when, where)².

На сторінках "Анта" ми знаходимо наукові та науково-популярні статті, подорожні нотатки та спогади, повідомлення про конференції, виставки, розповіді про видатних науковців і митців, рецензії й інші довідково-інформаційні матеріали. Проте найістотніше те, що археологічні розкопки, наприклад, висвітлюються так, що про них цікаво читати художни-

ку, а мистецькі проблеми у викладі "Анта" здатні зацікавити не тільки фахівців, а й широке коло гуманітарної інтелігенції.

У зверненні "Антопрезентація", з якого розпочинався 1-й випуск часопису 1999 року, читачам повідомлялося, що "Ант" – журнал археологічний у найширшому значенні цього слова, бо саме у лоні археології зародилися вітчизняні етнографія та мистецтвознавство. Редакція нагадала, що протилежність "мистецтва" й "техніки" – надбання порівняно недавнього часу і вже сьогодні йде процес їхнього зближення. ХХ століття виявило продуктивність і актуальність багатьох ідей, особливо художніх, зароджених сотні й тисячі років тому. Тому головна мета вісника – слугувати поводитирем, покажчиком і ключем у потоці видань і подій археологічної, культурної, етнологічної та суміжної проблематики.

На 54-х сторінках першого номеру "Анта" було розміщено різні за характером матеріали, розподілені на кілька рубрик, які мають своє виразне обличчя та залишаються сталими впродовж усього існування журналу: "спектр", "антіква", "музейон", "пілігрим", "портрет", "цензор", "хронос", "endix".

За період існування журналу з'явилися нові рубрики, зокрема "дебют", (тут друкують перші спроби пера дослідників-початківців), "архів" (публікації документів, спогадів, давніх неоприлюднених праць і т.п.), "кафедра" (матеріали навчально-педагогічного, методичного спрямування).

Про ювілеї міст, музеїв, навчальних і наукових закладів, видатних людей журнал "Ант" регулярно повідомляє у рубриках "хронос", "портрет", "цензор", подає фрагменти найцікавіших публікацій і рукописів із різних джерел у "дайджесті".

Проте рубрика "дайджест", що з'явилася в першому випуску журналу, вдруге побачила світ лише у 4 – 6 номері за 2000 рік і в подальшому не знайшла свого продовження. У цій рубриці вміщено дві статті відомого палеолінгвіста О.С.Стрижака ("Хто вони, наші загадкові пращури анти" та "Віктор Петров як антознавець"), цікаві не лише науковими матеріалами, а й особистими спогадами автора, що 2006 року відійшов у вічність.

У рубриці "спектр" (та й не тільки у ній) друкуються матеріали проблемно-дискусійного спрямування, де зіставлено широкий спектр поглядів на нові питання, що ставить життя. Дуже широко обговорювалися концепції відтворення пам'яток³, зокрема стінопису Михайлівського Золотоверхого собору в Києві⁴ та мідного горельєфу архістратиґа Михаїла на центральному фронтоні Собора⁵; завдання нової "Історії українського мистецтва"⁶, категорії фальшування й імітації художніх творів⁷, особливості канону в давньому та сучасному іконописі⁸, природа народного мистецтва тощо⁹.

Археологічна тематика "спектра" представлена матеріалами про датування, атрибуцію та заходи щодо збереження давніх пам'яток¹⁰, геологічні фактори в археології та пам'яткознавстві¹¹, проте здебільшого статті про давню культуру зосереджуються у рубриці "антіква", серед авторів якої відомі дослідники Ф.Андрощук, Ю.Болтрик, О.Курочкін (№4 – 6), Я.Боровський, І.Мовчан, уже згаданий О.Стрижак (№7 – 9), В.Пуцко, Р.Одрехівський, М.Селівачов (№13 – 18).

У рубриці "пілігрим" публікуються здебільшого подорожні нотатки, що характеризують історико-культурну, археологічну спадщину того чи іншого краю. Знаходимо тут емоційно забарвлені враження про Лемківщину¹², Святу Землю¹³, Феодосію¹⁴, Норвегію¹⁵, Грецію та Македонію¹⁶. Жвавий інтерес викликає стаття "ХІІІ міжнародний фестиваль маскарадних ігор" у Болгарії¹⁷.

Рубрика "Музейон" була чи не найбільшою у перших випусках "Анта", коли в Україні ще не було власне музейницької періодики. Друкувалися десятки статей про музейні конференції, виставки, ювілеї, видатних музейників, музеєфікацію місць археологічних розкопок тощо. Серед авторів – співробітники багатьох музеїв Києва й інших міст України.

Інколи виступи "Анта" виявлялися пророчими. Так наприклад, після дискусії (№2 – 3, 1999 р.) "Чи потрібні сьогодні Церковно-археологічні музеї" – у Національному Києво-Печерському заповіднику організували велику виставку творів із колекції колишнього Церковно-археологічного музею при Київській духовній академії та видали її зразково складений каталог. А обґрунтована у редакційній колонці ще 2000 року (№4 – 6) необхідність організації великого Національного музею у приміщенні київського "Арсеналу" через 5 років все ж почала реалізуватися.

У рубриці "цензор" ми знайомимося з новинками періодики, книжками, які нещодавно вий-

шли як на теренах України, так і за її межами. Треба звернути увагу на те, що кількість рецензій в "Анті" більша, ніж у всіх журналах даного спрямування разом узятих. Особливо багато рецензій пише головний редактор, доктор мистецтвознавства М.Селівачов, слушно вважаючи їх "нервовою системою науки".

Рубрика "портрет" побудована за принципом, що кожна стаття про ювіляра, неодмінно містить, крім творчої характеристики, дати його народження, закінчення навчального закладу, захисту дисертації, основних публікацій і місце праці. Тому й не дивно, що біографічні статті з "Анта" часто майже без змін переносять у "Енциклопедію сучасної України" й інші довідники.

Серед персонажів "портрета" тільки у 1-му випуску були такі видатні чи просто заслужені постаті, як Георгій Ткаченко, Марія Примаченко, Сергій Висоцький, Михайло Сікорський, Василь Щербак, Олександр Миловзоров, Василь Парахін, Петро Толочко, Сергій Білокінь, Платон Білецький, Галина Мезенцева. Всього ж за 7 років опубліковано понад 150 біографічних статей, зокрема чимало некрологів, що дало підставу чорним гумористам називати цей розділ "катафалком"¹⁸.

Серед публікацій на мистецькі теми, виділяються новизною проблематики стаття В.Цитовича про імітацію та фальсифікацію художніх творів, есеї Н.Романової (наприклад, про феномен директора художнього музею), чудові подорожні нотатки Т.Тимченко, матеріали про музеї в Інтернет тощо. Не має конкурентів "Ант" у висвітленні новин фахової періодики та книгодрукування: у кожному випуску від 15 до 30 рецензій і відгуків, з-поміж яких чимало на видання вітчизняних і закордонних музеїв (у Польщі, Словаччині, Німеччині, Росії, США)¹⁹.

У широке річище публікацій журналу природно вливаються й мемуари фундаторів наших культурних традицій, зокрема, спогади Надії Білокінь²⁰, відомої народної майстрині, яка належить до старшої генерації петриківських малювальниць; або Павла Жолтовського – видатного історика мистецтва і музейника²¹.

А ще журнал "Ант" ініціював спорудження пам'ятника на місці масових розстрілів у карельському урочищі Сандармох восени 1937 року, де поліг і цвіт української інтелігенції. Для цього оголосили відкритий конкурс, очолюваний головним редактором оргкомітет і журі визначили переможців, працювали з ними над остаточним проектом, шукали коштів і партнерів. За два з половиною роки справа була завершена – величний монумент із сірого граніту роботи Миколи Малишка ти Назара Білика став кращим із споруджених від імені різних народів у меморіалі "Сандармох"²².

У журналі друкуються кваліфіковані українські фахівці – В.Зоценко, Т.Кара-Васильєва, О.Курочкін, Г.Скрипник, Р.Терпиловський, М.Селівачов, М.Сагайдак, Г.Івакін, В.Цитович та ін.

Після багатьох позитивних відгуків, які надійшли на перші номери, виникла ідея перетворити "Ант" на "товстий" журнал. З кожним наступним випуском обсяг журналу ставав більшим. Вже №4 – 6 за 2000 рік містив 142 сторінки, в порівнянні з №1, обсягом 54 сторінки. У №7 – 9 вже 168 сторінок, №10 – 12 – 184 сторінки, а в 13 – 15 – 192 сторінки. Але треба зауважити, що збільшується не лише кількість сторінок. Покращується поліграфія, інформаційна щільність та науковий рівень статей.

Початок було покладено, проте фінансові труднощі залишаються досить відчутними. Саме через них наступні випуски журналу виходять друком із суттєвою затримкою та поєднаними числами.

Останнім часом можемо побачити, що статті стають більшими за обсягом, інколи в них зберігається авторський стиль як в позитивних, так і в негативних моментах. Ілюстрації стали більш щедрими, натомість зникли кольорові вклейки.

Інколи трапляються матеріали, схожі на замовні рекламні статті, як приклад можна навести статтю "Австралійська медаль до християнського ювілею"²³.

До "плюсів" журналу можна віднести сміливу та добре продуману верстку, оригінальне художнє вирішення обкладинок кожного номеру, в той час як інші періодичні видання змінюють у кращому випадку лише колір. Нарешті, відзначимо лаконічну публіцистичність завжди актуальних редакційних колонок, якими відкривається кожний номер.

Вже дев'ятий рік "АНТ" є трибуною історичної науки в Україні. За цей час відбулося зростання часопису як у формальній, так і суттєвій, змістовій частині. Еволюцію проходили офор-

млення, естетичний вигляд, якість публікацій. Своєю діяльністю журнал сприяє втіленню кра- щих традицій у розвиток української національної історіографії ХХІ ст.

Все це дозволяє говорити про феномен "Анта", який важко переоцінити, враховуючи те- матичну актуальність значного масиву матеріалів і вельми високу якість підготовки багато- ілюстрованих текстів.

- ¹ Карпенко В. Інформаційна політика та безпека. – К., – 2006.
- ² Сом-Сердюкова О. Територія критики// Дзеркало тижня. – 2003. – 22 лютого.
- ³ Статті мистецтвознавців Ю.Коренюка, Н.Романової, архітекторів Ю.Лосицького (№1) та Л.Прибєги, реставра- тора В.Цитовича (№2).
- ⁴ Статті І.Дорофійенко й І.Тоцької, Н.Сліпченко, Є.Ліньової; дослідження В.Пуцка, Ю.Коренюка та С.Кота під спіль- ним заголовком "Михайлівські фрески"// АНТ. – 1999. – №2 – 3. – С.23 – 36.
- ⁵ Дискусійні статті археолога І. Чернякова та мистецтвознавців В.Могилевського і Ю. Станкевича у №№2 – 6.
- ⁶ Статті мистецтвознавця Г.Скляренко у №№1 – 3.
- ⁷ Цитович В. Світла й тіні спадкування культури (імітація, фальсифікація та експертних мистецьких творів) // Ант, №4 – 6, с. 36 – 44; №7 – 9, с. 50 – 58.
- ⁸ Статті мистецтвознавця Олесья Клименка у №№7–12.
- ⁹ Найден О. Дещо про форми народного мистецтва // АНТ. – 2002. – №7 – 9. – С. 65 – 67; Савін В.М. Етнокульту- рний фактор підготовки дизайнерів // там само. – С. 68 – 69.
- ¹⁰ Статті шеф-редактора "Анта" к. і. н. М.Сагайдака "В українському комітеті ІКОМОС" (№ 7 – 9), Нові відкриття на Подолі та деякі дискусійні питання історичної топографії середньовічного Києва (№ 13 – 15), "Гражданская архи- тектура Києва домонгольського періода" (№ 16 – 18); Реутов А. Борисоглібська церква – Турова божниця // АНТ. – 2006. – № 16 – 18. – С. 19 – 25.
- ¹¹ Самойленко Л. Деякі причини деформації історико-архітектурних пам'яток Києва // АНТ. – 2005. – № 13 – 15. – С. 25 – 30. Самойленко Л. Як змінився схил Дніпра в Києві під впливом урбанізації // АНТ. – 2006. – № 16 – 18. – С. 25 – 30
- ¹² Селівачов М. Скандсені Лемківщини// АНТ. – 1999. – №1. – С.32 – 34.
- ¹³ Тимченко Т., Цитович В. Мандрівка в святу землю// АНТ. – 1999. – №2 – 3. – С.52 – 56.
- ¹⁴ Тимченко Т., Цитович В. Та, що дана Богом// АНТ. – 2000. – №4 – 6. – С.88 – 94.
- ¹⁵ Сом-Сердюкова О. У країні вікінгів і тролів // АНТ. – 2003. – №10 – 12. – С.104 – 108.
- ¹⁶ Селівачов Р. Стародавні храми Балкан // АНТ. – 2002. – №7 – 9. – С.104 – 111; Селівачов М. Зоценко В. Музеї Афіні // АНТ. – 2006. – №16 – 18. – С.54 – 67.
- ¹⁷ Курочкін О. ХІІІ Міжнародний фестиваль маскарадних ігор – Пернік – 2000 // АНТ. – 2002. – №7 – 9. – С.99 – 103.
- ¹⁸ Романова Н. Конфірмація антов // Киевский телеграфъ. – 2002. – 24 июня.
- ¹⁹ Моїсеєнко Є. Проблеми художніх музеїв у київській науково-мистецькій періодиці на межі століть// За матеріа- лами науково-практичної конференції "Музейна справа та музейна політика в Україні ХХ ст.". – Київ. – 2004. – С.75 – 80.
- ²⁰ Спогади Надії Білокінь. Публікація та коментарі Ю.Смолій // АНТ. – 2002. – №7 – 9. – С.163 – 166.
- ²¹ Спогади Павла Жолтовського. Публікація та коментарі Н. Селівачової // АНТ. – 2003. – №10 – 12. – С.174 – 178; 2005. – №13 – 15. – С.180 – 183; 2006. – №16 – 18. – С.198 – 204.
- ²² Пучков А. Михайло Селівачов // АНТ. – 2006. – №16 – 18. – С.88 – 90.
- ²³ Степовик Д. Австралійська медаль до християнського ювілею// АНТ. – 2000. – №4 – 6. – С.143.

Стаття посвячена аналізу журналу "Ант" в системі періодики України. Освітлюється історія журналу, його наробтки. Проаналізовано основні етапи розвитку журналу, його структуру, тематику, роботу редактора і редколегії.

Ключевые слова: этнография, культурная антропология, периодика, краеведение, народное искусство.

The article is dedicated to analysis of journal "Ant" in system of the periodical press of Ukraine. It deals with questions of history of journal, results of its work. Author analyses the basic stages of development of journal, its structure, orientation, work of the editor and an editorial board.

Key words: ethnography, cultural anthropology, the periodical press, study of local lore, folk art.